

CZU 343.1

DESCOPERIREA DISIMULĂRILOR FAPTELOR INFRAȚIONALE PRIN METODA MODELĂRII

Iurie ODAGIU,

doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-2474-5299

Rezumat

Descoperirea disimulărilor în activitatea de investigare a infracțiunilor constituie o activitate specifică, care constă în observarea diferențelor dintre situațiile obiective și cele care sunt invocate de infractori ori alți participanți la proces sub aspectul interpretării subiective a situației în folosul făptuitorului sau al victimei. În cazul acestui articol autorul indică importanța aplicării metodei modelării în criminalistică la descoperirea și cercetarea faptelor disimulate (infracțiuni disimulate ca fapte fără caracter penal și fapte fără caracter penal disimulate drept infracțiuni).

Cuvinte-cheie: disimulare, înscenare, modelare, circumstanțele faptei probatoriu, metodă de cunoaștere, investigarea infracțiunii, criminalistică.

Summary

The discovery of dissimulation in the activity of investigating crimes is a specific activity, which consists in observing the differences between the objective situations and those that are invoked by criminals or other participants in the process under the aspect of subjective interpretation of the situation in favor of the perpetrator or the victim. In the case of this article, the author indicates the importance of applying the modeling method in forensics to the discovery and investigation of concealed facts (disguised crimes as non-criminal acts and non-criminal acts disguised as crimes).

Keywords: concealment, staging, modeling, evidentiary circumstances of the act, method of knowledge, crime investigation, forensics.

Introducere. Metodele și mijloacele folosite de infractori pentru a induce în eroare organele de urmărire penală și judecată au devenit obiectul atenției cercetătorilor odată cu dezvoltarea criminalisticii ca știință, devenind un domeniu independent de cunoaștere. În literatura de specialitate acest aspect a fost intitulat diferit de autori, ca „disimulare”, „înscenare”, „circumstanțe negative ale faptei”, „infracțiune cu urme false”, „infracțiune imitată” etc. Cu toată semnificația teoretică și practică neîndoielnică, proble-

mele legate de disimulările infracționale, precum și metodele de investigare a acestora nu s-au reflectat la nivelul unui studiu monografic cuprinzător.

Stabilirea adevărului în orice activitate cognitivă (de cercetare), inclusiv de investigare a faptelor infracționale, este posibilă numai dacă sunt folosite metode de cunoaștere fiabile. Principala metodă folosită în teoria și practica criminalistică de investigare a infracțiunilor este metoda dialectică de cunoaștere a obiectelor și fenomenelor studiate. Esența acestei metode constă în studiul sistematic, continuu, al obiectelor și fenomenelor în unitate cu alte obiecte ale lumii materiale, ținând cont de dezvoltarea și variabilitatea lor continuă. Dacă vorbim despre orientarea practică a metodei modelării la descoperirea disimulărilor faptelor infracționale, atunci este necesar, în primul rând, să acordăm atenție și metodelor științifice generale de identificare, descoperire, cercetare și evaluare a informațiilor semnificative din punct de vedere criminalistic, obținute și prin metodele comparației, observării, descrierii, măsurării, experimentării etc.

Scopul articolului constă în evidențierea importanței metodei de modelare în criminalistică la descoperirea disimulărilor infracționale.

Metode și materiale aplicate. Aspectele generale teoretice și criminalistice ale problemei studiate cu aplicarea metodei dialectice ca modalitate științifică generală de cunoaștere. În cursul studiului s-au folosit și metodele și procedeele de cunoaștere prin analiză, comparație, abstracție, exemplificare. Cercetările efectuate se bazează pe studierea doctrinei criminalistice.

Rezultate obținute și discuții: Modelarea reprezintă o metodă de cercetare a obiectelor prin cunoașterea modelului acestora. Această metodă posedă o importanță majoră, în special în cazurile când obiectul cercetării nu poate fi perceput nemijlocit de subiectul cercetării [4.p.8].

Semnificația criminalistică deosebită a acestei metode de cercetare aplicată la descoperirea și identificarea disimulărilor a fost subliniată de R.S. Belkin, care a remarcat că „în acest caz există o comparație a existentului cu propriul”. Dacă faptă infracțională disimulată de o persoană indică săvârșirea unei infracțiuni cu semnele acesteia, atunci, conform intenției acestei persoane, aceasta trebuie să coincidă în toate aspectele cu evenimentul unei infracțiuni reale. Utilizarea metodelor de modelare și comparare la descoperirea disimulării unui anumit gen de infracțiune posedă specificul său și constă într-o comparație imaginară a situației de la locul incidentului atât cu fapta penală, sub care este disimulat acest eveniment, cât și cu evenimentul propriu-zis „nepenal”, disimulat sub infracțiune [5.p.72].

Prin asemenea comparații se intensifică activitatea de gândire, crește

volumul semnelor comparate, deoarece căutarea și selecția caracteristicilor individuale ale mediului investigat al locului evenimentului se realizează în mod semnificativ pe baza comparației cu anumite modele, imagini. Procesul de comparație în acest caz are mai multe etape interdependente: de la compararea unei imagini-reflecție memorială cu o reprezentare similară, până la evidențierea și înțelegerea trăsăturilor generale și particulare, iar apoi, la un nivel superior de generalizare, compararea modelului cu reflexia imaginii memoriale.

Reținem că atunci când se utilizează metoda comparației trebuie evaluate nu numai situația de la fața locului, dar și comportamentul persoanei și informațiile raportate de ea despre această situație. O astfel de evaluare ar trebui efectuată prin aplicarea următoarelor procedee tactice:

- prin compararea tuturor indicilor unui eveniment la propriu cu toți indicii evenimentului existent;
- prin compararea indicilor individuali ai unui eveniment propriu cu indicii individuali relevanți ai evenimentului existent;
- prin compararea fiecăruia dintre indici cu ceilalți indici pentru a observa și delimita coincidența ori contradictorialitatea acestora.

Se poate spune, fără exagerare, că modelarea imaginară ca metodă de activitate cognitivă, ajută ofițerul de urmărire penală/ofițerul de investigații să rezolve cele mai importante sarcini ale investigației. Cu toate acestea, rolul modelării este deosebit de important la stabilirea evenimentului unei infracțiuni, a formei de vinovăție și a motivației făptuitorului. În acest sens, această metodă capătă importanță specifică pentru identificarea și descoperirea disimulării faptelor infracționale.

Despre aplicarea metodei modelării în activitatea criminalistică și de investigare a infracțiunilor au relatat în publicațiile lor asemenea savanți ca M. Gheorghiu [1.p.14], Gh. Golunenco [2.p.70,73], N. Niță [3], iar aceste exemple nu sunt unice.

Autorul G.A. Gustov a pus accentul pe implementarea practică a metodei modelării în procesul de descoperire și cercetare a infracțiunilor. Acesta, în vederea orientării practice pronunțate a aplicării metodei, a dezvoltat un algoritm de modelare (program) îndreptat la descoperirea infracțiunilor, care se întemeiază pe metoda modelării [6. p.35].

Între timp, posibilitățile de utilizare a metodei modelării în identificarea și descoperirea disimulărilor, inclusiv disimularea unui întreg eveniment infracțional, sunt cercetate și expuse fragmentar în literatura de specialitate, limitându-se la contextul posibilităților generale de utilizare a acestei meto-

de la investigarea infracțiunilor. În acest sens vom examina acest aspect mai detaliat.

Modelarea este o construcție imaginară sau materială de modele, imitații ale anumitor procese sau fenomene, astfel încât cunoștințele obținute în acest caz să servească drept bază pentru evaluarea unui alt subiect sau fenomen studiat.

Sub aspectul activităților criminalistice și speciale de investigații, metoda modelării permite rezolvarea următoarelor sarcini:

- explicarea evenimentelor, faptelor, ale căror origine este necunoscută (după cum menționează M. Hlânțov, modelarea permite aflarea informațiilor (cunoștințelor) noi despre obiectul de studiu prin intermediul circumstanțelor cunoscute reflectate în modelul obiectului [7.p.48]);

- facilitarea procesului de stabilire a sarcinilor care urmează a fi soluționate în timpul cercetării infracțiunii;

- asigurarea unui suport, în condițiile informațiilor limitate despre eveniment, la înaintarea versiunilor (ipotezelor) și la organizarea verificării corespunzătoare a acestora;

- sporirea eficacității metodei statistice de identificare a făptuitorilor.

În plus, eficiența foarte mare a acestei metode (modelarea) se manifestă în cursul constituirii sistemului probator în faza de urmărire penală. În special, utilizarea acestei metode, oferă ofițerului de investigații/de urmărire penală următoarele posibilități:

- determinarea corectă, cu exhaustivitate, a circumstanțelor care urmează a fi dovedite în cauză;

- stabilirea interdependenței dintre datele de fapt disponibile în cauză și circumstanțele care urmează a fi dovedite;

- generalizarea conținutului probatoriu și determinarea sarcinilor de stabilire ale unor împrejurări concrete ale faptei;

- constituirea sistemului probator în cauză.

Procesul de modelare, în opinia noastră, în orice caz, ar trebui să conțină cel puțin trei etape:

- 1) constituirea unui model al obiectului studiat,

- 2) studierea acestui model,

- 3) verificarea modelului și utilizarea cunoștințelor noi acumulate din model.

Să analizăm în continuare fiecare dintre aceste etape mai detaliat, considerând ca obiect acțiunile ofițerului de investigații/de urmărire penală care vizează identificarea și demascarea disimulării unui eveniment infrac-

țional. Procesul de constituire a unui model criminalistic cu privire la disimulare va trece prin următoarele etape: alegerea componentei modelului, crearea bazei modelului, detalierea modelului, fixarea modelului.

Conținutul elementelor modelului este determinată de ofițerul de investigații/de urmărire penală, în funcție de care elemente ale obiectului sunt esențiale pentru sarcina practică pe care o rezolvă. Prin urmare, modelul este întotdeauna individual și subiectiv. Poate să corespundă ori să nu corespundă cu circumstanțele reale ale evenimentului. Modelele care corespund circumstanțelor reale ale evenimentului stau la baza obținerii de informații „pozitive” despre caz. În același timp, subliniem că, în mod special, ar trebui să se acorde atenție acelor componente ale modelului care contrazic tipul general al modelului construit. Identificarea acestor componente permite descoperirea acelor proprietăți pe care originalul nu le deține, adică activitatea infracțională.

În raport cu subiectul studiului nostru – disimularea, menționăm că ofițerul de investigații/de urmărire penală, **studiind situația de la fața locului și descoperind circumstanțe negative**, construiește imaginar trei modele:

- modelul de comportament infracțional, sub care a fost deghizat evenimentul propriu-zis;
- modelul acțiunilor persoanei care a recurs la disimulare și a creat anturajul de la fața locului;
- modelul acțiunilor desfășurate la fața locului și care au fost ulterior deghizate prin disimulare.

Componentele modelului criminalistic al evenimentului imaginat de ofițerul de investigații/de urmărire penală în acest caz sunt constituite din următoarele circumstanțe: obiectul de atentare, subiectul infracțiunii sau disimulării, comportamentul făptuitorului, locul săvârșirii faptei și momentul săvârșirii acesteia (înscenării), consecințele survenite ale acțiunilor (inacțiunilor).

După ce a construit baza unui model imaginat, acesta trebuie detaliat. De exemplu, cele mai tipice întrebări care creează modelul imaginat al unei infracțiuni împotriva unei persoane sunt: când, cu cine, de ce, de unde, cum a ajuns, în ce poziții se aflau victima și făptuitorul, ce răni i-au fost provocate, câte lovituri etc. În căutarea unui răspuns la întrebările puse, trebuie să se apeleze la materialele care deja se conțin în dosarul penal, la informațiile disponibile, la experiența de viață și profesională. De asemenea, poate oferi asistență semnificativă pentru a răspunde la întrebări specifice și un spe-

cialist. Practica mai arată că este mult mai ușor de obținut răspunsul dorit dacă informațiile cunoscute sunt aranjate într-o astfel de succesiune, încât răspunsul la întrebarea anterioară să ajute obținerea răspunsului la cele ulterioare. Desigur, unele răspunsuri pot fi de probabilitate, dar pentru aceasta și este creat un model pentru a testa cunoștințele existente și a dobândi altele noi.

Întrebările de detaliere sunt, de asemenea, foarte valoroase, deoarece ajută la dobândirea de noi cunoștințe, permit înaintarea unor versiuni plauzibile, îndreaptă imaginația ofițerului și intelectul acestuia în direcția necesară pentru a rezolva o problemă practică specifică.

Răspunsurile identificate, dacă este cazul, sunt supuse unor detalieri și clarificări suplimentare. Detaliind modelul evenimentului care a avut loc, există posibilitatea de a găsi atât un singur răspuns, cât și, deseori, mai multe. Ca urmare, ofițerul de investigații/de urmărire penală obține un model mult mai complex care afișează obiectul cognitiv din diferite puncte de vedere. Un astfel de model poate fi numit maximal și ajută la asigurarea obiectivității și completitudinii cunoștințelor în procesul de investigare. Asemenea model garantează, într-o oarecare măsură, evitarea de erori. Lucrând cu un model la descoperirea disimulării, ne confruntăm și cu sarcina de a descoperi acele detalii care nu ar exista la propriu. În procesul de analiză a circumstanțelor evenimentului și experimentului imaginar, la etapa ulterioară a modelării, detaliile inexistente vor fi stabilite și eliminate din model.

Din cele de mai sus, rezultă o concluzie practică importantă: la verificarea versiunilor prin metoda modelării, este necesar să se construiască nu unul, ci toate modelele posibile corespunzătoare unei anumite versiuni. Implementarea acestei reguli permite în mare măsură să se asigure obiectivitatea și completitudinea investigației. Odată ce modelul a fost construit, acesta trebuie studiat. Studiul modelului criminalistic presupune următoarele etape: analiza logică a circumstanțelor incluse în conținutul modelului și efectuarea dezbaterilor cu privire la circumstanțele faptei, ale căror descoperire va permite adoptarea deciziilor criminalistice și procesuale corecte referitoare la caz și, în cele din urmă, obținerea de cunoștințe sigure despre original.

Odată cu studierea modelului construit, ofițerul de investigații/de urmărire penală argumentează procesul astfel: dacă fapta determinată de model a avut loc în realitate, atunci anumite acțiuni trebuie să fie efectuate de subiectul acestei fapte. Dacă aceste acțiuni sunt efectuate de subiect, atunci, în realitate, în anumite locuri, datorită particularităților mecanismu-

lui de formare a urmelor, trebuie să existe urme formă sau urme materie corespunzătoare. Efectuând verificarea modelului la etapa următoare prin studierea situației reale și evaluarea rezultatelor, ofițerul de investigații/de urmărire penală concluzionează că modelul reflectă situația obiectivă.

Cercetarea în cadrul etapelor modelării criminalistice se realizează prin efectuarea următoarelor operațiuni:

- determinarea circumstanțelor ce urmează a fi stabilite pentru verificarea conformității modelului cu originalul;
- verificarea prezenței (absenței) în informațiile primare a datelor despre circumstanțele care urmează a fi clarificate;
- determinarea măsurilor de căutare și identificare a informațiilor lipsă;
- organizarea și implementarea activităților planificate.

Apoi urmează etapa evaluării rezultatelor și validării modelului. Aici se pot obține două variante de rezultate ale evaluării efectuate. În primul caz, dacă semnele evenimentului studiat coincid cu semnele modelului infracțiunii, se adoptă o concluzie despre prezența semnelor unei infracțiuni reale și absența unei disimulări. În al doilea caz, atunci când se înregistrează o discrepanță între aceste semne, se adoptă o concluzie despre prezența semnelor unei disimulări și absența semnelor unei infracțiuni reale, ori se conchide asupra faptului că a avut loc o altă infracțiune decât cea la care indică aparent disimularea.

Înainte de a ajunge la aceste concluzii, este necesar să se verifice următoarele circumstanțe:

- dacă urmele descoperite au legătură cu evenimentul cercetat, dacă există probabilitatea să fi apărut înainte sau după comiterea evenimentului cercetat în împrejurări care nu sunt relevante pentru cauză;
- dacă există circumstanțe care au modificat conținutul urmelor descoperite: urmele și-au schimbat aspectul ca urmare a forțelor naturii, a altor procese care nu au legătură cu evenimentul, au fost distruse ca urmare a acestor factori și abia după aceea este recomandată înaintarea unei versiuni cu privire la disimularea evenimentului cercetat drept faptă infracțională și invers – faptă infracțională disimulată sub aspectul unui caz sau accident nefericit.

Vom extrapola afirmările teoretice pe exemplul unor cauze penale specifice, în cursul cercetării cărora au fost constatate ca disimulate în vederea creării impresiei despre faptul că a avut loc o faptă infracțională comisă de alte persoane. Astfel, la investigarea furtului a 3 tone de semințe de floarea soarelui dintr-un depozit al unui agent economic, s-au depistat urme ale

unei împrăștieri nesemnificative de semințe de floarea soarelui care duceau de lângă ușa spre un drum de ocolire, în timp ce paznicul L. V. a declarat că necunoscuții au sustras semințele de floarea soarelui cu sacii prin acoperișul depozitului și nicidecum prin ușa de la intrare. La examinarea locului faptei, ofițerul de urmărire penală, folosind metoda modelării, a constatat neconcordanțe evidente dintre mecanismul de formare a urmelor și declarațiile paznicului, care a servit drept cheie pentru descoperire disimulării.

Într-un alt caz, au fost stabilite următoarele împrejurări. Un bărbat care și-a pierdut banii la jocuri de noroc, a decis să simuleze un atac tâlhăresc comis împotriva sa, pentru a se justifica în fața familiei. În acest scop, și-a ales un loc în parc, și-a murdărit hainele în iarbă, și-a rupt geaca și cămașa, și-a cauzat vătămări sub formă de vânătăi pe față și la cap. Ofițerii de investigații ajunși la fața locului împreună cu reclamantul au examinat locul indicat de reclamant și au găsit în acest loc un pieptene și un pix lăsate de disimulator, precum că acestea ar fi căzut din buzunar în timpul atacului tâlhăresc. Următoarea împrejurare „nu s-a încadrat” în modelul de tâlhărie, creat imaginar de ofițerul de investigație: în timpul examinării, „victima” a declarat că în urma vătămarilor corporale care i-au fost provocate și-a pierdut cunoștința și și-a revenit în conștiință la mult timp după atac, după care a anunțat poliția. O examinare detaliată a arătat însă că leziunile „reclamantului”, în ciuda că erau mai multe, au fost de natură superficială și nu ar fi putut duce la consecințele indicate de „victimă”. Versiunea prezentată pe baza acestor informații cu privire la disimularea faptei a fost ulterior confirmată.

Concluzii. Utilizarea metodei de modelare imaginară este un instrument eficient de descoperire și investigare a faptelor infracționale disimulate. Aceasta permite ofițerului de investigații/de urmărire penală, după ce a creat un model imaginar al evenimentului, să-l studieze și să-l verifice cu atenție referitor la corespunderea acestuia cu situația de la fața locului, să stabilească conformitatea sau inconsecvența acestuia cu realitatea situației existente și să conchidă dacă evenimentul care a avut loc reflectă realitatea obiectivă. Studiul anturajului și al urmelor va permite perceperea evenimentului în mod realist și stabilirea naturii lui juridice, precum și a altor circumstanțe ale faptei.

Referințe bibliografice:

1. Gheorghiu M., Caracteristica și modelul criminalistic al infracțiunilor, Avocatul poporului, nr.1-2, 2012.
2. Golunenco Gh., Conceptul, importanța și problemele actuale ale dia-

- gnosticării criminalistice, *Studia Universitatis, USM*, 2009, nr.8(28).
3. Niță N., Considerații cu privire la metodele utilizate de criminalistică pentru identificarea infracțiunilor și infractorilor, *Universul Juridic Premium* nr. 1/2020.
 4. Odagiu Iurie, Rusnac Constantin, Modelarea ca metodă de cunoaștere a adevărului, *Legea și Viața, Revistă științifico-practică*, iulie-august 2022, nr. 07-08.
 5. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики- М. 1997.
 6. Густов Г.А. Программно-целевой метод организации раскрытия убийств. Учебное пособие. Изд. 2-е, стереотипное. СПб., 1997.
 7. Хлынцов М.Н. Криминалистическая информация и моделирование при расследовании преступлений. Саратов, 1982.